

Nieuwsbrief Mei

Een Mooie moestuin beginnen:

1. Balans in je tuin

Misschien wel het aller belangrijkste voor een gezonde en plaagvrije moestuin: balans! Je tuin en ook je moestuin is als het ware een klein ecosysteem waar jij je niet te veel mee moet bemoeien. Nature knows best. Een tuin in balans zorgt voor minder kans op ziekten en ongedierte.

2. Wacht tot Ijsheiligen

Wil je je zorgvuldig voorgezaaide gewassen laten overleven? Dan kan je het beste wachten na Ijsheiligen, dat is na half mei. Maak je de fout om eind april je voorgezaaide courgetteplantjes alvast in de volle grond te zetten? Dan is de kans groot dat ze dat niet zo fijn vinden en er door de kou aan onderdoor gaan. Heb geduld en plant pas in de volle grond na Ijsheiligen. De kans dat het half mei nog vriest in de nacht, is heel klein.

3. Houd ze in de gaten

Soms heb je van die weken dat je het druk hebt en dan verzuim je de moestuin een beetje. Voor je het weet heeft familie slak je aardbeien verorberd of familie rups je appels doorboort. Neem elke dag even 5 minuutjes de tijd en bestudeer je gewassen. Heb je een plaag in je moestuin? Dan bestrijd je dit op een natuurlijke manier.

4. Wisselteelt is de sleutel tot succes

Het is belangrijk om planten regelmatig te verplaatsen naar verschillende delen van de moestuin. Dit helpt bij het voorkomen van ziekten en plagen die zich kunnen opbouwen in de grond. Door te wisselteelt toe te passen krijgen de planten ook toegang tot verschillende voedingsstoffen die in verschillende delen van de grond beschikbaar zijn.

Er bestaat geen officiële definitie van een mooie moestuin, maar voor mij betekent ze: een moestuin die niet alleen nuttig is, maar waar je met al je zintuigen van kunt genieten, dus lekker, mooi, geurig, met aandacht voor detail, liefde voor dieren en plezier in de verzorging van de planten die er in groeien.

De mooie moestuin wordt ook wel eens de eetbare siertuin genoemd. Ook prima, maar ik noem het liever de mooie moestuin – vooral omdat ze wel een moestuin blijft. En het grootste verschil tussen een moestuin en een siertuin is het werk dat je er aan hebt.

En daarmee wil ik niet zeggen dat je minder werk hebt aan een siertuin (want ik weet wel beter). Maar dat hangt ook voor een deel af van de soort siertuin die je hebt (bijvoorbeeld bomen en heesters, een grasveld, vaste planten, bestrating, hagen, eenjarigen, etc.). Elke soort tuin, of beter gezegd; elke plant heeft zijn eigen verzorging nodig. Ik bedoel er vooral mee te zeggen dat een moestuin is bedoeld om regelmatig en ruim voldoende uit te oogsten. En dat vraagt wat meer aandacht voor een goede planning (zoals een voor- of nateelt). Dus niet extra veel zaaïen maar vooral extra vaak zaaïen (zodat je bijvoorbeeld elke 4 weken weer nieuwe sla kunt planten en kunt oogsten). En dat maakt dat een moestuin in ieder geval wat extra aandachtspunten heeft. |

Verder wil ik allesbehalve vertellen hoe een mooie moestuin eruit moet zien of hoe je die moet onderhouden. Doe vooral wat je zelf wilt in de ruimte die je hebt. Een grote mooie moestuin is prachtig, maar ook op een klein balkonnetje je mooie-moestuïneren. En zelfs als je tuin volledig bestraat is kun je met een grote pot of bak al iets heel leuks en lekkers maken. |

In ieder geval wil ik in dit hoofdstuk iets over de basis vertellen, over dingen waar je aan zou kunnen denken als je een mooie moestuin begint. |

PLAATS |

Denk na over de plaats/ruimte die je wilt vullen met een mooie moestuin. Denk na over de afmeting (de hele tuin of bijvoorbeeld een hoekje of een verhoogde bak). En kies dan een mooi plekje. Het overgrote deel van de moestuingroenten groeit graag in de zon of halfschaduw. De schaduw is eigenlijk alleen geschikt voor groenten en kruiden als peterselie en selderij, kool en prei kan er nog wel redelijk tegen, etc., maar zeker fruit en vrucht-/peulgewassen (aardbeien, tomaten, bonen, etc.) houden van volle zon. |

Op de foto hieronder zie je de 'kruidenbak'. Het is een verhoogde bak vol met oregano, lavendel, kerrieplant, rozemarijn, tijm, olijfkruid, etc., allemaal kruiden die van zon en niet te rijke en natte grond houden. De kruidenbak staat op een zonnig plekje en lekker beschut. En ze staat dichtbij het terras (al kun je dat niet zien), want ik vind het zo lekker om even op te staan en eraan te voelen en te ruiken.

Denk ook na over de wind; wil je beschutting of juist niet. Zorg ervoor dat hoge planten niet over lage planten heen kunnen vallen, plaats een gaas of hek op de juiste plaats (bijvoorbeeld om planten beschutting te bieden), en zorg dat je genoeg mogelijkheden hebt om planten eventueel op te binden. |

En voor een mooie moestuin is het ook handig om na te denken over wat er buiten de mooie moestuin gebeurt; het is bijvoorbeeld leuk om die

tegen de achtergrond van bijvoorbeeld een haag of schutting of schuurtje te zien. Vaak valt de moestuin dan wat meer op dan wanneer je de moestuin (die van zichzelf al vrij druk en vol en divers is) voor een drukke achtergrond plaatst, al kan dat (afhankelijk van die achtergrond) natuurlijk ook juist leuk zijn. En je kunt uiteindelijk zelf ook nog deels een achtergrond creëren, bijvoorbeeld door een hek of hoge planten te plaatsen/planten.

Houd ook rekening met de rest van de tuin; het is jammer als er hoge planten in je mooie moestuin staan en daarachter nog andere (lagere) planten zijn geplant; je kunt dan die lagere planten niet goed meer zien. Maar veel belangrijker nog; je tuin lijkt daardoor kleiner.

En tot slot; denk na over materialen; wil je de mooie moestuin maken in de volle grond, of in verhoogde bak(ken)? Wil je paadjes in en om de mooie moestuin, of staptegels, of boomschors of ander materiaal. Wil je hekken of rekken voor klimplanten en van welk materiaal wil je dat maken of kopen of verven. Maak een schets zodat je weet wat je nodig hebt en kwijt kunt in de tuin en maak een planning.

Hoogte

Wil je allemaal lage planten of denk je ook aan een hoger element in je mooie moestuin? Een hoger element maakt een tuin wel interessanter om naar te kijken. Voorbeelden van hoge elementen zijn een hek of rek waar je bijvoorbeeld eenjarige Lathyrussen, Sugar Snaps of Ipomoea's aan kunt telen. Of kies je voor meerjarige gewassen zoals een braam, kiwibes, Clematis of klimroos.

Als je geen rek of gaas wilt, maar wel hoogte wilt creëren denk dan aan hoge planten. Dat kan een fruitboom zijn maar bedenk dat een boom altijd veel wortels maakt en niet van een intensieve begroeiing onder de boom houdt. Als je wat meer ruimte hebt kan het heel leuk en handig zijn om aan de achterkant van je tuin een leiboom te planten; neemt minder ruimte in, geeft wel hoogte, en een prima oogst van bijvoorbeeld appels of peren. Ook dan moet je trouwens wel wat ruimte vrij houden voor de wortels.

Bedenk ook van tevoren waar je hoge planten wilt gaan zetten. Als het om een tuin gaat is de meest logische optie de achterkant. Maar als het om een vak gaat waar je omheen kunt lopen kun je ook overwegen om bijvoorbeeld een hoge eenjarige middenin het vak te zetten, waardoor je van alle kanten weer een nieuwe opstelling en bijbehorende combinaties kunt maken.

Onze grootste fout in de moestuin? We hebben eens een appelboom aan de verkeerde kant van de moestuin geplant. Ze had het prima naar haar zin op de zonnige waar we haar hebben geplant (maar eigenlijk was dat

ook zo geweest als we haar aan de overkant van de zijde waar ze nu staat hadden geplant).

Zorg bij je planning dus, of het nu om eenjarigen of vaste planten of struiken gaat, dat je bedenkt hoe de zon in de loop van de dag op de tuin of het vak schijnt en wat dan de beste plaats is voor die planten of dat hek, en in welke richting je het dan plaatst of plant.

Leuke hoge soorten voor in een mooie moestuin:

- groenten: boomspinazie, maïs, aardpeer, stamtomaat, en 'klimmers' als *Melothria scabra*, kapucijners, sugar snaps, stokbonen (sperzieboon, snijboon, pronkboon, droogboon), komkommers, augurken, klimcourgettes, pompoenen, olijfkomkommer
- fruit: bramen, braambozen, en klimmers als meloenen en watermeloenen
- kruiden: gele mosterd (*Sinapis alba*), venkel (*Foeniculum vulgare*), en maggi (*Levisticum officinale*)
- bloemen: zonnebloemen (*Helianthus annuus*), *Polygonum oriëntale*, stokrozen (*Alcea rosea*), Malva, *Verbena bonariensis* en klimmers als *Lathyrus odoratus*, *Dolichos lablab*, *Tropaeolum* en *Ipomoea*

Als je het over hoog hebt, dan hoort laag daar als tegenpool ook bij. Zorg vooral dat in een vaak overvolle mooie moestuin de lage planten niet overwoekerd kunnen worden. Dat kun je doen door ze vooraan te zetten. Of in een pot. Of in een verhoogde bak. Leuk om daar ook soorten voor te gebruiken die mooi over de rand van een pot of bak vallen, of de scherpe rand van een pad verzachten door daar nog iets overheen te vallen.

Extra lage soorten die leuk zijn voor een mooie moestuin:

- groenten: sla, andijvie, postelein, spinazie, koolrabi, radijs, stamboontjes, dwergstruik tomaatjes, sjalotten, worteltjes, bietjes
- kruiden: dragonafrikaantje (*Tagetes lucida*), tijm, daslook, champagneblad (*Acmella oleracea*), vast bonenkruid (*Satureja montana*), Hysop (*Hysoppus officinalis* of *aristatus*)
- fruit: aardbeien, *Physalis pubescens*
- bloemen: *Calendula*, *Cynoglossum amabile*, *Dianthus*, *Eschscholzia*, *Mimulus*, *Nolana*, lage afrikaantjes (*Tagetes patula nana*)

TEELTWIJZEN

Je kunt een mooie moestuin maken in de volle grond, in één of meer verhoogde bakken, of in potten. En het één sluit het ander niet uit. Afhankelijk van je mogelijkheden kun je zowel de volle grond als potten gebruiken en zo kun je elke combinatie maken.

Ook nu is het handig om te bedenken wat je wilt en waar dat het beste in past. Om wat voorbeelden te geven; een braam aan een hekwerk groeit

het liefst in humusrijke vochtige grond, de volle grond is daar ideaal voor, en ze is dus wat minder geschikt voor een pot. De al eerdere genoemde rozemarijn groeit juist het liefst in arme, zanderige, niet te natte grond en is daarmee extra geschikt voor pot en verhoogde bak (en wat minder geschikt voor de natte en relatief koude grond – tenzij je die grond flink verbetert en zo voor meer ideale omstandigheden voor rozemarijn zorgt). Dat betekent dat je voor een mooie moestuin (maar eigenlijk geldt dat voor elke tuin) wel wat kennis van zaken nodig hebt; het is goed om te weten welke planten van welke omstandigheden houden en goed combineren. Dus nogmaals; maak een planning, zoek informatie op over de soorten die je wilt gaan zaaien/planten en verdiep je in de wensen qua standplaats, zon/schaduw, vocht, voeding, etc..

Elke grond (zandgrond, leem en kleigrond) wordt beter van rijpe compost: de grond wordt er luchtiger van, bevat meer bodemleven, houdt vocht vast maar blijft niet kletsnat, etc.. Verder kun je nog denken aan oude stalmest voor een gedeelte waar je bijvoorbeeld pompoenen, courgettes en komkommers wilt planten (niet direct in de mest natuurlijk, maar in een gat met potgrond in de mest). Of juist een zanderig grondmengsel voor worteltjes, pastinaken, en schorseneren. En voor een verhoogde bak zie je dat er steeds vaker gebruik wordt gemaakt van een mengsel van tuinturf, compost, houtvezel, voedingsstoffen plus vermiculiet dat je kant en klaar kunt kopen onder de naam Mix voor je moestuinbak. Je kunt natuurlijk ook je eigen mengsel maken van tuinturf, compost, vermiculiet en meststoffen.

Op de foto hieronder zie je verschillende verhoogde bakken, in de voorste bak (met aardbeien en Geum) zit een grondmengsel met wat kleigrond erdoor, want aardbeien wortelen niet zo diep en hebben altijd voldoende vocht nodig). In de bak links is compost en grof zand voor het grondmengsel gebruikt, voor de knolvenkel en worteltjes.

DIVERSITEIT

Het leuke van een mooie moestuin is dat je zelf bepaalt wat je mooi vindt en wat er dus in je moestuin komt. Denk daarbij aan groenten en fruit, aan verschillende kruiden, eetbare bloemen, bloemen om te plukken, of gewoon bloemen die je mooi vindt. Het is leuk om kleuren te combineren en dan kun je naast bloemkleuren ook denken aan bladkleur of vruchtkleur. En natuurlijk de kleur van 'spullen' die je gebruikt, zoals een vrolijk gekleurde pot of een geverfd hek.

Zelfs als je alleen maar sla wilt zetten is daar al de mogelijkheid om er iets moois van te maken.

En er is niet alleen variatie in kleur maar ook in vorm en textuur; kropsla, bindsla, eikenbladsla, etc.. Als je binnen 1 groentesoort al zoveel

variatie hebt, bedenk dan wat het zou kunnen opleveren als je dit plaatje ook nog kunt combineren met planten die bloeien, klimmen, kruipen, geuren, zoet smaken, veel hommels aantrekken, etc..

En denk niet alleen aan combinaties en contrast in kleur, maar bijvoorbeeld ook in vorm, grootte en structuur.

VRUCHTWISSELING

Wellicht een wat heikel punt. Een vruchtwisseling is bedoeld om ervoor te zorgen dat dezelfde soorten niet jaar in jaar uit op dezelfde plaats op een intensieve manier worden geteeld. En dat is heel nuttig als het gaat om bijvoorbeeld grote vakken met aardappelen of kool. Maar in een mooie moestuin wordt weliswaar ook intensief geteeld maar eigenlijk nooit in grote vakken van dezelfde soorten groenten; een mooie moestuin is een mix van zoveel mogelijk lekkere, mooie en nuttige planten uit allerlei plantengroepen en zelfs van verschillende plantengeslachten.

Hoe meer verschillende soorten je plant, des te minder kans is er op ziekten en plagen. Want elke plant heeft z'n eigen belagers. Hoe meer planten er van dezelfde soort staan, des makkelijker weten belagers die dan te vinden. En voor een belager is er niks zo fijn als een grote groep van allemaal dezelfde planten dicht bij elkaar, en dan ook graag nog allemaal in dezelfde richting; zo hoeven ze er dan niet eens naar te zoeken, niet ver voor te vliegen of te kruipen, en de kans dat ze een vijand tegen komen is ook heel klein.

Een walhalla voor de uienvlieg; een vak met alleen maar uienplanten

Als je deze rijen uien af zou wisselen met rijen worteltjes wordt het en ander verhaal. Want uien en wortelen zijn misschien wel het bekendste voorbeeld van combinatieteelt. De uienvlieg belaagt de uienplant, de wortelvlieg belaagt de wortelplant. Maar wortelvliegen en uienvliegen hebben een hekel aan elkaar, en bestrijden elkaar dan ook. Met als winnaar de moestuinder die dan meer kans heeft op een goede oogst van gezonde worteltjes en uien.

In een mooie moestuin verlaag je vaak het aantal planten van een soort en verhoog je vaak het aantal verschillende soorten. En niet alleen mooi maar ook handig is het om ze dus niet in lange rechte en makkelijk te herkennen rijen of in groepen te zaaien, maar juist in een andere richting, in andere vormen, tussen andere planten in. Daarmee maak je het bijna elke belager lastiger om de juiste planten te vinden.

Verplaats je eens in zo'n belager: als er geen 50 maar slechts planten staan die je als belager lekker vindt, of waar je je eitjes in kunt leggen, of wat dan ook, en daarnaast staan planten waar je als belager eigenlijk een hekel aan hebt – of erger nog, waar andere dieren op af komen die jou lekker

vinden, dan wordt de plant van je voorkeur daar toch minder aantrekkelijk van.

Oftewel; hoe meer diversiteit, des te minder kans is er op ziekten en plagen. Maar dat wil niet zeggen dat je er in een mooie moestuin dus niet over na hoeft te denken. Juist omdat er veel verschillende soorten planten elk jaar in dezelfde vakken worden geplant is het heel belangrijk om goed op te letten.

In een groot veld aardappelen kan de eerste plant met de gevreesde phytophthora de andere planten heel makkelijk en snel aansteken. In een mooie moestuin waar aardappelen van verschillende rassen in klein groepjes worden geplant wordt die kans al kleiner. Maar dat neemt niet weg dat je phytophthora wel moet kunnen herkennen, en bedenken dat deze pseudoschimmel op plantenresten de winter kan overleven, en volgend jaar weer kan toeslaan. En ze kan ook tomatenplanten aansteken (omdat tomaten en aardappelen nauw verwant zijn).

Wij zelf houden in onze mooie moestuin geen vruchtwisseling aan. Maar we proberen wel wat planten te combineren die elkaar helpen in de bestrijding van ziekten en plagen. En we letten goed op, zieke planten moeten altijd in een vroeg stadium worden verwijderd. En we proberen nuttige dieren te lokken die schadelijke dieren eten of verjagen. En desnoods gebruiken we milieuvriendelijke bestrijdingsmiddelen en plantaftreksels (zoals bijvoorbeeld een gier gemaakt van heermoes dat algemeen plantversterkend is en meeldauw kan helpen te voorkomen).

Op de foto zie je een door luizen aangetaste plant van de *Borago officinalis* (komkommerkruid). Lieveheersbeestjes vinden luizen erg lekker, we koesteren ze dus!

PLANNING

Een moestuin is een tuin die je intensief gebruikt. En omdat je er veel uit oogst zijn er bijna altijd wel lege plekken. Dat wil je in een moestuin liever voorkomen, maar in een mooie moestuin is het niet alleen zonde van de niet gebruikte ruimte, maar het is (in mijn mening) ook wat minder mooi. Een mooie moestuin moet toch een soort lustoord zijn en dan is het jammer als er gaten tussen de verschillende planten vallen. Om die reden is een gedegen planning (en gewoon goed kijken naar de tuin) belangrijk. Als je ziet dat binnen 2 tot 4 weken bepaalde planten geoogst kunnen worden, denk dan alvast na over wat je er voor in de plaats zou willen zetten. Afhankelijk van wat je wilt zaaien bedenk je wanneer je dat dan moet zaaien.

Als je iets zaait, voor welke plaats dan ook in de tuin, is het heel handig om iets meer te zaaien (want wellicht kiemen niet alle zaden). Zaailingen die je

daardoor eventueel overhoudt zijn mooie 'opvullers' voor in de mooie moestuin. En wij zaaien bijvoorbeeld elke 4 weken sla, en ook daar houden we er altijd wel een paar van over, ook handig en lekker en mooi om lege plekjes in de mooie moestuin mee op te vullen.

Ik vond nog een heel oude foto uit 2002 (vandaar de matige kwaliteit): je ziet naast de stoksnijbonen met *Lathyrus sativus azureus*, en *Tropaeolum Empress of India* dat er rechts nieuwe stamsperziebonen zijn uitgeplant (ongetwijfeld na de oogst van tuinbonen of kapucijners). Eigenlijk iets te laat gezaaid maar binnen 3 weken zal dit weer een mooi gevuld vak zijn.

DE BESTRIJDINGSMIDDELEN

In principe gebruik ik zelf 2 soorten mengsels van planten die kunnen helpen bij ziekten en plagen:

- **Een extract:** je kookt verse of gedroogde plantendelen in water en je laat dat daarna afkoelen en trekken (als 'thee'). Dit zijn middelen die kunnen helpen tegen plagen maar soms ook ziekten, vaak doordat ze geurstoffen (etherische oliën) bevatten waar plaagdieren een hekel aan hebben, of doordat er bijvoorbeeld een zuur of bitterstof in zit waar plaagdieren niet tegen kunnen.
- **Een gier:** een gier maak je door verse of gedroogde plantendelen aan koud water toe te voegen en dit in een emmer minimaal 1 tot maximaal 3 weken te laten staan, tot de plantendelen zijn gaan rotten. Het water stinkt dan heel erg, door het rotten zijn de goede stoffen die helpen tegen ziekten en plagen verdwenen. Maar daarvoor in de plaats zijn voedingsstoffen als stikstof en kalium gekomen (daarom stinkt het ook zo). Omdat een gier heel sterk is moet het altijd verdund worden gebruikt (1 liter gier op 20 liter water).

Oftewel: wil je een ziekte of plaag bestrijden; maak dan een extract. Wil je planten voeden, maak dan een gier.

Tot slot nog even belangrijk: vroeger gebruikte ik zachte zeep van het bekende merk Driehoek. De laatste jaren zijn er ook heel veel goedkope eigen merken van dit soort zachte zeep bijgekomen. Helaas is daarmee de kwaliteit er niet beter op geworden, er zitten vaak niet-biologische stoffen in (en wat heb je aan een milieuvriendelijk/biologisch middel als het het voor een deel chemisch is gemaakt of chemische bestanddelen bevat). Ik heb biologische groene zeep (in het Frans heet het *savon noir*) van het merk Marius Fabre gekocht (als je googelt kun je het gemakkelijk via internet bestellen maar er zijn ook andere merken hoor). Het is duurder maar biologisch, en het is zo dik en stevig dat het zuiniger in gebruik is en ik wel een paar jaar met zo'n emmertje doe. Het is gemaakt op basis van olijfolie, het ruikt daardoor ook heel anders dan groene zeep uit potjes en flesjes uit de supermarkt, en het is ook anders en donkerder van kleur:

Gebruik dus bij voorkeur een biologische groene zeep als er 'groene zeep' in een recept wordt genoemd. En het andere is: als je de mogelijkheid hebt gebruik dan regenwater in plaats van kraanwater (want dat laatste is gezuiverd, soms zit er chloor in, etc.). Ik maak een gier altijd van regenwater maar voor een extract gebruik ik meestal kraanwater (simpelweg omdat ik gier op de volkstuin maak maar een extract maak ik thuis in de keuken en daar heb ik geen regenwater tot mijn beschikking). Als je kunt kiezen: kies regenwater.

Hieronder volgen dan een aantal planten en recepten, soms ook iets wat je kunt kopen of een simpele vangmiddeltjes. Ik probeer hier zoveel mogelijk manieren van voorkomen en desnoods bestrijden te verzamelen.

ZEEP + OLIE

- **Werking:** tegen luizen en spinselmot
- **Recept:** meng 1 liter warm water met 2 eetlepels plantaardige olie (zoals zonnebloemolie) en 1 eetlepel biologische groene zeep. Roer regelmatig tot de zeep is opgelost en laat afkoelen. Doe het mengsel in een plantenspuit en vernevel dit op, tussen en onder de bladeren. Doe dit wel op een bewolkte dag want de olie kan voor het verbranden van het blad zorgen.

BRANDNETEL - EXTRACT

- **Werking:** tegen luizen
- **Recept:** pluk een flinke bos verse brandnetels, kook die 20 tot 30 minuten in water. Laat daarna 24 tot 48 uur afkoelen/rusten/trekken. Voeg 1 kleine eetlepel zachte groene zeep per liter extract toe. Onverdund vernevelen over planten, 1 tot 2 keer per week herhalen tot de luizen weg zijn. Mijn ervaring is dat het kan helpen om ook nog een

eetlepel plantaardige olie door het extract te mengen (het zorgt ervoor dat het extract wat beter op het oppervlak 'plakt').

BRANDNETEL – GIER

- **Werking:** is algemeen plantversterkend en levert wat stikstof (voor meststof voor bladgroei)
- **Recept:** doe 1 kilo verse jonge brandnetels (die nog niet bloeien) in een emmer en voeg 10 liter water toe. Laat 2 weken lang staan. Zeef daarna, de gier bevat stikstof en calcium (bruikbaar voor bijvoorbeeld koolsoorten, prei, bladplanten, etc.). Verdun 1 liter gier op 10 liter water en giet bij de steel/wortel en niet op het blad want dat kan voor bladverbranding zorgen.

GOUDSBLOEM – GIER (*Calendula officinalis*)

- **Werking:** is algemeen plantversterkend en levert wat stikstof, zou ook antiseptisch werken
- **Recept:** doe 1 kilo verse plantdelen in een emmer en voeg zoveel water toe tot het onder water staat. Laat 2 weken staan. Zeef daarna en verdun 1 op 10 liter water. Giet bij de wortels van planten die gevoelig zijn voor ziekten en schimmels zoals komkommers, rozen, aubergines, etc.. Niet op het blad gieten want dat kan bladverbranding veroorzaken.

Calendula – goudsbloem

KNOFLOOK – AFTREKSEL

- **Werking:** tegen luizen en spintmijt
- **Recept:** Snijd 1 grote knoflookbol in stukjes en overgiet met 1 liter kokendheet water. Laat 24 tot 48 uur trekken. Zeef het mengsel en los 1 kleine eetlepel groene zeep op in het extract. Mijn ervaring is dat het kan helpen om ook nog een eetlepel plantaardige olie door het extract te mengen (het zorgt ervoor dat het extract wat beter op het oppervlak 'plakt'). Vernevel onverdund op, tussen en onder de bladeren. Herhaal 2 x per week tot de plaag over is. Zie voor een blog over de bestrijding

van spint met knoflookextract, plus foto's van het recept hier: [Spint dus](#)

APPELAZIJN

- **Werking:** tegen slakken en tegen phytophthora
- **Recept:** met dank aan Ellen voor het recept. Meng 1 liter appelazijn met 3 liter water en vernevel dit over de planten die worden aangetast door slakken. Blijkbaar houden de slakken niet van de geur/smaak van appelazijn en blijven ze weg waardoor de planten kunnen herstellen. Vernevel op een dag dat het niet gaat regenen en herhaal het regelmatig (zeker in een regenachtige week). Het zou ook helpen tegen aardappelziekte (phytophthora). Op deze pagina vind je bij baking soda (zuiveringszout) ook een recept tegen phytophthora en ik denk dat het op dezelfde basis is: doordat de pH van het blad wordt verlaagd kan de pseudoschimmel zich niet uitbreiden. Waarschuwing: Baking soda en appelazijn zijn, denk ik, niet heel gezond voor de grond (baking soda kan ervoor zorgen dat een tomatenplant geen ijzer op kan nemen en gele bladeren krijgt, azijn en dus ook appelazijn is schadelijk voor het bodemleven. Wees dus voorzichtig met vernevelen, probeer om zo min mogelijk op de grond te lekken en zorg natuurlijk ook dat je geen insecten op of bij de planten raakt.)

BIER

- **Werking:** tegen slakken
- **Recept:** Vul een potje of bakje met een flinke laag bier. Graaf dit in de grond in tot de rand van het potje of bakje gelijk met de grond ligt. Slakken houden van bier, vallen er makkelijk in en verdrinken in het bier. Het bier wel regelmatig verversen en elke dag de potjes nakijken en dode slakken verwijderen.
-

BAKING SODA (zuiveringszout)

- **Werking:** tegen phytophthora in tomaten
- **Recept:** baking soda (je kunt het tegenwoordig ook in de supermarkt kopen, vaak in oranje doosjes) zou de pH van het blad veranderen waardoor het minder ontvankelijk is voor de ontwikkeling/verspreiding van deze pseudoschimmel. Meng 1 eetlepel baking soda met 3,5 liter water. Om te zorgen dat de baking soda beter op het blad hecht kun je er ook nog 2 tot 3 eetlepels plantaardige olie (zoals zonnebloemolie of olijfolie) door mengen. Je kunt het preventief gebruiken en dan vernevel je het eens per 10 tot 14 dagen over het blad (hangt ook een beetje af van hoe vaak het regent). Als er eenmaal phytophthora in het blad zit zul je het eens per 5 tot 7 dagen moeten herhalen. Voor alle duidelijkheid: het kan phytophthora voorkomen, het geneest niet maar bij de eerste aantastingen houdt het een verdere uitbraak tegen/remt het proces, en daarmee kun je je wellicht de planten redden tot je er nog tomaten van hebt kunnen oogsten. Kijk op deze pagina ook even bij Appelazijn want ook dat zou kunnen helpen tegen de uitbreiding van phytophthora. Waarschuwing: Baking soda en appelazijn zijn, denk ik, niet heel gezond voor de grond (baking soda kan ervoor zorgen dat een tomatenplant geen ijzer op kan nemen en gele bladeren krijgt, azijn en dus ook appelazijn is schadelijk voor het bodemleven. Wees dus voorzichtig met vernevelen, probeer om zo min mogelijk op de grond te lekken en zorg natuurlijk ook dat je geen insecten op of bij de planten raakt.)

COLA

- **Werking:** tegen witte vlieg
- **Recept:** Gebruik vooral gewone cola (dus met suiker). Vernevel goed en herhaal eventueel nog enkele keren (om de paar dagen). Het idee is dat vooral de suiker in de cola ervoor zorgt dat de vleugeltjes van de witte vlieg aan elkaar plakken waardoor ze niet meer kunnen vliegen, zich niet meer kunnen voortplanten en doodgaan.

HEERMOES – EXTRACT

- **Werking:** algemeen plantversterkend, preventief tegen schimmels zoals meeldauw (bevat silicium)
- **Recept:** Pluk heermoes en leg in een pan met water (het heermoes moet net onder water staan). Kook 15 minuten. Laat afkoelen en vervolgens 24 tot maximaal 48 uur trekken. Zeef het mengsel en verdun 1 liter extract op 4 liter water. Geef de planten regelmatig een

slokje van dit mengsel. Eventueel kun je het ook over aangetaste bladeren vernevelen.

-

KATTENBROKJES

- **Werking:** tegen slakken
- **Recept:** een stuk diervriendelijker dan de 'bier-val' is dit: zet in de schemeravond of na een regenbui verspreid in de tuin een paar platte bordjes neer met droge kattenbrokjes. Slakken komen in grote getale op de brokjes af. Controleer na een uurtje de bordjes en raap de slakken. Je kunt ze dan bijvoorbeeld wegbrengen (wel minimaal 100 meter van je eigen tuin want anders schijnen ze nog wel terug te kunnen komen :-)). Ik hoorde trouwens dat eenvoudige paneermeel dezelfde werking heeft.

MELK

- **Werking:** tegen meeldauw
- **Recept:** de eiwitten in melk remt de ontwikkeling van de meeldauwschimmel. Soms lees je nog wel dat er perse magere melk of juist volle melk moeten worden gebruikt maar als het om de eiwitten gaat zou dat dus niet uit moeten maken. Maak een mengsel van 40% melk en 60% water en vernevel dat eens per 1 tot 1,5 week over de aangetaste bladeren. Voor alle duidelijkheid: het maakt het blad niet meer gezond maar voorkomt dat het nog flink erger wordt. Het blijft belangrijk om volledig bruine en dorre bladeren weg te knippen en af te voeren. Ik las trouwens ergens dat bestuiven met lavameel ook zou helpen maar hoe en waarom weet ik niet.

RABARBERBLAD - EXTRACT

- **Werking:** tegen luizen, rupsen, witte vlieg, koolvlieg (door het oxaalzuur)
- **Recept:** Pluk 1 kilo blad, snijd in repen en kook 20 minuten in 2 liter water. Laat afkoelen, zeven en voeg 1 eetlepel zachte zeep e 1 eetlepel plantaardige olie toe. Verdun 1 op 4 liter water, vernevelen op bewolkte dagen.

Links rabarberblad, eronder gesneden, eronder gekookt, rechts het uiteindelijke extract

RABARBER – GIER

- **Werking:** algemeen plantversterkend, geeft wat voeding, vooral stikstof.
- **Recept:** Vul een emmer met in stukken gescheurde rabarberbladeren, giet er koud water op zodat het blad onder water staat. Laat 2 weken staan tot het gist en stinkt. Zeef de gier, en verdun het voor gebruik: 1 liter gier op 10 liter water. Gebruik het door bij planten te gieten, niet op het blad in verband met bladverbranding.
- **SYMPHYTUM (SMEERWORTEL) – GIER**
- **Werking:** voeding voor onder andere fruit, vrucht- en koolgewassen, is zeer rijk aan kalium
- **Recept:** pluk 1 kilo verse plantendelen en doe dit in een emmer met 10 liter water. Zet dit 2 weken lang onder water (elke dag roeren en zo nodig wat water toevoegen). Na 2 weken zeven en 1 op 10 liter water verdunnen. Giet bij de wortels op bewolkte dagen.

UIEN – GIER

- **Werking:** tegen luizen, rupsen
- **Recept:** bewaar bij het gebruik van uien in de keuken het loof en de schillen en laat dit drogen. Doe 200 gram gedroogd uienloof/schillen in een emmer met 10 liter water en laat 1 week onder water staan. Zeef het dan en voeg 2 eetlepels zachte zeep toe. Verdun 1 op 15 liter water. Venevelen bij bewolkt weer.

Kopen

Er zijn natuurlijk ook middeltjes in de winkel verkrijgbaar. Zoals in de inleiding al gezegd gebruiken we het liefst zo min mogelijk bestrijdingsmiddelen in de tuin, of het dan gekochte of zelfgemaakte middeltjes zijn.

Biologische feromoonvallen

Tegen allerlei plagen. Dat zijn er zoveel (en voor zoveel specifieke insecten) dat het ondoenlijk is om die hier allemaal te vermelden. Googel vooral op de naam van de plaag + feromoonval voor meer informatie (dus bijvoorbeeld 'pruimenmot feromoonval' of 'preimot feromoonval', etc.).